

Dominik Jachimczyk
(Warszawa)

Wariantywność końcówek rzeczownikowych dopełniacza liczby mnogiej w języku chorwackim

Słowa kluczowe: lingwistyka korpusowa, Ivan Pernar
Keywords: corpus linguistic, Ivan Pernar

Wstęp

Celem artykułu jest przedstawienie dystrybucji końcówek fleksyjnych *-i* oraz *-a* z ruchomym *-a-* w dopełniaczu liczby mnogiej rzeczowników *e*-deklinacji we współczesnym języku chorwackim na podstawie materiału korpusowego (hrWaC 2.2, RFTagger) oraz określenie czynników, które mogą ją warunkować. W pierwszej części tekstu przybliżone zostały najważniejsze tezy z literatury przedmiotu (gramatyki i artykuły) dotyczące wariantywności końcówek fleksyjnych *-a*, *-i* oraz *-a* z ruchomym *-a-*. W drugiej części omówiono wyniki ekscerpacji z korpusu hrWaC wraz z rezultatami analizy danych korpusowych pod kątem liczby poświadczeń, kolokacji i stylu tekstu. W części ostatniej artykułu podjęto próbę ustalenia, czy wybór końcówek fleksyjnych w dopełniaczu liczby mnogiej w języku chorwackim może ulegać upolitycznieniu¹. Z uwagi na brak korpusu z wypowiedziami chorwackich polityków korpus taki zbudowałem samodzielnie przy pomocy narzędzia Sketch Engine. Korpus jest oparty na wpisach Ivana Pernara (dalej I.P.) na Facebooku publikowane od 1 VI 2019 r. do 18 VII 2021 r. Wybór tego polityka podyktowany był jego dużą aktywnością w mediach społecznościowych².

¹ Wyszedłem z założenia, że polityk, by szerzyć własne poglądy, dostosowuje swój język do języka potencjalnych wyborców.

² Urodził się w 1985 r. w Zagrzebiu, jest Chorwatem, politykiem, był posłem Chorwackiego Zgromadzenia Narodowego IX kadencji, obecnie antyszczepionkowiec, zagorza-

Przełąd stanowisk

Wszystkie analizowane gramatyki chorwackie dopuszczają użycie trzech końcówek, czyli *-a*, *-i* oraz *-a* z ruchomym *-a-*, zamiennie w większości grup spółgłoskowych³. Dodatkowo w gramatyce Stjepko Babicia i Stjepko Težaka *Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje* (dalej GB) pierwszeństwo daje się końcówkom fleksyjnym z *-a*, podczas gdy w gramatyce Josipa Silicia i Ivo Pranjkovicia *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* (dalej GS) prezentowany jest bardziej liberalny pogląd na ich użycie, tzn. wszystkie występujące w tekstach warianty są akceptowalne (Silić 2005: 110). Obecnie pogląd Babicia i Težaka podzielany jest przez chorwackich językoznawców normatywnych⁴ (por. Opačić 2009: 122), zaś pogląd Silicia przez chorwackich językowców deskryptywnych (por. Kapović 2018: 39–43). Autorzy stwierdzają, że wariantowość ta jest zjawiskiem ogólnosztokawskim, a końcówka fleksyjna *-i* wypiera starszą *-a* z ruchomym *-a-*.

Kapović wskazuje, że pojawienie się końcówki fleksyjnej *-i* jest ściśle powiązane z tendencją wypierania ruchomego *-a-* w dopełniaczu liczby mnogiej *e*-deklinacji w odmianach języka bliskich standardowi. Brak ruchomego *-a-* powoduje nadmierne zbliżenie się form dopełniacza liczby mnogiej do mianownika liczby pojedynczej. Jego zdaniem za szerzenie końcówki fleksyjnej *-i* może w niektórych odmianach języka odpowiadać brak iloczasu w dopełniaczu liczby mnogiej *e*-deklinacji, np. w języku Zagrzebia (Kapović 2018: 42). Zaznacza też, że na wybór końcówki fleksyjnej w dopełniaczu liczby mnogiej może mieć wpływ wieloznaczność danego leksemu, np. *mārākā* ‘marek (jako waluty)’, ‘znaczków’ oraz *mārki* ‘marek (produktów)’ (Kapović 2018: 40). Stawia też hipotezę, że leksemy najliczniej poświadczone występują najczęściej w wariacie *-a* z ruchomym *-a-*.

Z artykułu Kršo, który dotyczy tylko języka bośniackiego, dowiadujemy się, że brak jest konsekwencji przy wyborze wariantu w danym tekście, częściej w tytułach występują warianty z końcówką *-a* i ruchomym *-a-*

ły przeciwnik partii HDZ, libertarianin, założyciel formacji *Živi zid*, członek partii *Ivana Pernara*, promotor teorii spiskowych i przyjaciel Palestyńczyków. Prowadzi szereg kont na portalach społecznościowych.

³ W gramatykach wymieniane są różne grupy spółgłoskowe, których lista w pełni się nie pokrywa, co może świadczyć o rozchwianiu systemu gramatycznego.

⁴ Stanowisko normatywne dotyczące pierwszeństwa końcówki fleksyjnej *-a* nad *-i*, choć krytykowane, jest powszechnie stosowane np. w chorwackim systemie edukacji.

a warianty z końcówką *-i* w treści pod tytułem (Kršo 2019: 106). Stwierdza też, że wariant z końcówką *-a* i ruchomym *-a-* w temacie wyrazu jest częstszy od wariantu z *-i* w stylu publicystycznym, artystycznym i urzędowym, zaś wariant *-i* dominuje w stylu potocznym (Kršo 2019: 107).

Warto też dodać, że HJP i VRHJ poświadczają tę wariantywność⁵, oraz że wedle Juricy Budjy, Gordany Hrżicy, Dario Lečića, Tomislavy Bošnjak Boticy (Bošnjak i in. 2019: 96) w chorwackich gramatykach przeważa pogląd, że wariantywność końcówek fleksyjnych *-a*, *-i* oraz *-a* z ruchomymi *-a-* w ramach wariantywności morfologicznej zalicza się do wariantywności silnej, określanej jako dublety⁶.

Materiał korpusowy

Ekscerpcja została ograniczona do form z *-i* oraz *-a-* z ruchomym *-a-*, gdyż pierwsza z nich wypiera tę drugą (Kapović 2018: 40). Po za tym w przypadku końcówki fleksyjnej *-a* (postaci bez ruchomego *-a-*) trudno jest ustawić tak korpus, aby ograniczyć homonimię między mianownikiem liczby pojedynczej a dopełniaczem liczby mnogiej.

⁵ Zasadniczo większość haseł na stronie HJP pokrywa się z tymi z nowszych wydań VRHJ. W VRHJ brak jest form w dopełniaczu liczby mnogiej leksemów: *radnja* 'akcja', *usna* 'warga' i *vojska* 'wojsko', *konstanta* 'stała', z kolei w przypadku *komponenta* 'składnik' i *varijanta* 'wariant' słownik VRHJ nie wymienia ich wariantów *-i*, zaś hasel: *kupka* 'kąpiel', *bezupka* 'szczężują wielka' i *patnja* 'cierpienie' w tym wydaniu brak. Z kolei na HJP brak jest definicji słowa *glavnja*, które w słowniku V. Anicia zdefiniowane jest jako *cjepanica koja gori*. W VRHJ z 1998 r. występowały dwa hasła odnoszące się do leksemu *banka*, który w znaczeniu 'bank' w dopełniaczu liczby mnogiej przybierał formę *banaka* 'banków', zaś w znaczeniu 'dziesiątek lat' przybierał formę *banki*. W wydaniu tego samego słownika z 2003 r. oraz jego mniejszej wersji z 2007 r. występuje tylko jedno hasło *banka*, którego pierwszym znaczeniem jest 'bank', a szóstym 'dziesiątek lat' i forma *banaka*. HJP podaje także jedno hasło. Wynika to zapewne z oparcia HJP o nowsze wydania VRHJ, gdzie nie ma już tego rozróżnienia.

⁶ Tak, za gramatykami chorwackimi, rozumieją ją Jurica Budja, Gordana Hrżica, Dario Lečić, Tomislava Bošnjak Botica (Bošnjak 2019: 96). Ponadto w ramach wariantywności morfologicznej rozróżniają: a) warianty silne *dublete* 'dublety' powstałe wskutek dodawania dwóch morfemów gramatycznych, np.: dopełniacz liczby mnogiej *mrav-i/mrav-ā* 'mrówek'; b) warianty słabe *inačice* 'wersje' powstałe wskutek dodawania alomorów tego samego morfemu, np.: narzędnik liczby pojedynczej *ribar-em/ribar-om* 'rybakiem'. W przypadku wariantów silnych morfemy mają to samo znaczenie, ale są inaczej wyrażone, nie ma przy tym alternacji uwarunkowanej fonologicznie jak przy wariantach słabych.

Analiza ze względu na liczbę poświadczeń

Wyniki uzyskane z korpusu przedstawione są w poniższej tabeli.

Wyniki ekscerpji z korpusu hrWaC				
Wyraz	Tłumaczenie	Formy z -i	Formy z -a	Łącznie
narudźba	zamówienie	3427 (96,86%)	111 (3,14%)	3538
tuźba	oskarżenie	3740 (99,84%)	6 (0,16%)	3746
optuźba	zarzut	7117 (93,34%)	508 (6,66%)	7625
predodźba	wyobrażenie	635 (84,89%)	113 (15,11%)	748
izložba	wystawa	7514 (83,29%)	1508 (16,71%)	9022
bačva	beczka	443 (41,79%)	617 (58,21%)	1060
česma	kran	36 (81,32%)	8 (18,18%)	44
pjesma	piosenka	200 (0,33%)	60513 (99,67%)	60713
krčma	bar	79 (89,77%)	9 (10,23%)	88
reforma	reforma	7554 (99,74%)	20 (0,26%)	7574
primjedba	uwaga	5207 (85,61%)	875 (14,39%)	6082
izvedba	występ	4718 (91,58%)	434 (8,42%)	5152
naredba	nakaz	1938 (89,35%)	231 (10,65%)	2169
priredba	przedstawienie	2374 (80,18%)	587 (19,82%)	2961
ženidba	ożenek	47 (79,66%)	12 (20,34%)	59
nagodba	porozumienie	418 (97,89%)	9 (2,11%)	427
molba	prośba	1470 (100%)	0 (0,00%)	1470
točka	kropka	585 (2,92%)	19477 (97,08%)	20062
značka	odznaka	116 (41,13%)	166 (58,87%)	282
pračka	proca	24 (35,29%)	44 (64,71%)	68
srečka	kupon	54 (54,00%)	46 (46,00%)	100
djevojka	dziewczyna	124 (0,75%)	16440 (99,25%)	16564
dojka	pierś	2331 (99,79%)	5 (0,21%)	2336

biljka	roślina	461 (2,79%)	16060 (97,21%)	16521
svjetiljka	lampa	1101 (80,96%)	259 (19,04%)	1360
kruška	gruszka	86 (7,80%)	1017 (92,20%)	1103
puška	karabin	78 (3,48%)	2164 (96,52%)	2242
bilješka	notatka	1028 (99,61%)	4 (0,39%)	1032
sanjke	sanie	132 (99,25%)	1 (0,75%)	133
majka	matka	6643 (99,80%)	13 (0,20%)	6656
marka	marka	5122 (25,39%)	15050 (74,61%)	20172
prepirka	spór	445 (96,11%)	18 (3,89%)	463
daska	deska	186 (9,44%)	1785 (90,56%)	1971
guska	gęś	54 (7,65%)	652 (92,35%)	706
bitka	bitwa	416 (14,32%)	2490 (85,68%)	2906
tetka	ciotka	78 (42,16%)	107 (57,84%)	185
opaska	uwaga	460 (96,23%)	18 (3,77%)	478
pripovjetka	opowiadanie	57 (9,22%)	561 (90,78%)	618
kocka	kostka	482 (53,44%)	420 (46,56%)	902
vojska	wojsko	1263 (99,61%)	5 (0,39%)	1268
banka	bank	767 (1,83%)	41083 (98,17%)	41850
stranka	partia	497 (1,14%)	43261 (98,86%)	43758
iznimka	wyjątek	777 (24,50%)	2395 (75,50%)	3172
snimka	nagranie	2862 (33,99%)	5557 (66,01%)	8419
šipka	pręt	490 (85,96%)	80 (14,04%)	570
čipka	koronka	140 (68,97%)	63 (31,03%)	203
kupka	kąpiel	344 (99,71%)	1 (0,29%)	345
olovka	ołówek	130 (15,28%)	721 (84,72%)	851
psovka	przekleństwo	1850 (98,77%)	23 (1,23%)	1873
istanca	instancja	550 (100%)	0 (0,00%)	550

naranča	pomarańcze	615 (74,91%)	206 (25,09%)	821
komponenta	komponent	7245 (73,61%)	2598 (26,39%)	9843
konstanta	stała	410 (97,62%)	10 (2,38%)	420
varijanta	wariant	2975 (91,74%)	268 (8,26%)	3243
karta	mapa	830 (3,76%)	21220 (96,64%)	22050
sorta	szczep	3633 (67,25%)	1769 (32,75%)	5402
basna	baśń	186 (96,37%)	7 (3,63%)	193
usna	warga	64 (0,79%)	8061 (99,21%)	8125
sestra	siostra	44 (0,26%)	17179 (99,74%)	17223
igla	igła	132 (10,95%)	1073 (89,05%)	1205
igra	gra	449 (1,02%)	43466 (98,98%)	43915
sekta	sekta	1097 (99,82%)	2 (0,18%)	1099
trešnjja	czereśnia	65 (4,65%)	1333 (95,35%)	1398
višnjja	wiśnia	37 (3,40%)	1052 (96,60%)	1089
krošnjja	korona (drzewa)	340 (57,24%)	254 (42,76%)	594
dagnja	małża	398 (80,57%)	96 (19,43%)	494
lignja	kalmar	385 (41,80%)	536 (58,20%)	921
suknja	spódnica	585 (90,14%)	64 (9,86%)	649
glavnja	drewno (opałowe)	0 (0,00%)	1 (100%)	1
smokva	figa	167 (8,44%)	1812 (91,56%)	1979
diple	diple	60 (67,42%)	29 (32,58%)	89
radnja	akcja	9422 (99,60%)	38 (0,40%)	9460
patnja	cierpienie	1924 (99,69%)	6 (0,31%)	1930
zemlja	ziemia	31 (0,02%)	140957 (99,98%)	140988
čaplja	czapla	140 (98,59%)	2 (1,41%)	142

W 32 z 75 leksemów występuje przewaga form z końcówką *-a* z ruchomym *-a-* nad formami z końcówką *-i*. Nadto leksemy najliczniej poświadczone⁷ występują najczęściej w wariancie *-a* z ruchomym *-a-*: *zemalja* ‘ziem’ (99,98%); *pjesama* ‘piosenek’ (99,67%); *igara* ‘gier’ (98,98%); *stranaka* ‘partia’ (98,86%); *banaka* ‘banków’ (98,17%); *karata* ‘map’ (96,24%); *točaka* ‘kropek’ (97,08%); *sestara* ‘siostr’ (99,74%); *djevojaka* ‘dziewczyn’ (99,25%); *biljaka* ‘roślin’ (97,21%); *marka* ‘marka’ (74,61%). Prawidłowość tę możemy objaśnić następująco: formy wyrazowe z końcówką fleksyjną *-a* z ruchomym *-a-* przez samą frekwencję w tekstach zakorzeniły się w języku i przez rodzimych użytkowników są uważane za najbardziej naturalne i jako takie ponawiane.

W przypadku leksemów o sumie poświadczeń mniejszej niż 15.000 analiza pod kątem miejsca artykulacji końcowej spółgłoski w grupie konsonantycznej zamykającej temat fleksyjny⁸ prowadzi do następujących wniosków:

- Jeśli ostatnią spółgłoską w grupie jest konsonant przedniojęzykowy, to najczęściej występują formy z końcówką fleksyjną *-i*: *sekti* ‘sekt’ 99,82%, *instanci* ‘instancji’ 100%, *basni* ‘baśni’ 96,37%, *usni* ‘warg’ 0,79%, *varijanti* ‘wariantów’ 91,74%, *konstanti* ‘stałych’ 97,62%, *sorti* ‘szczepów’ 67,25%, *dipli* ‘dipli’ 59,72%, *igri* ‘gier’ 1,02%, *igli* ‘igieł’ 10,95%.
- Gdy ostatnią spółgłoską jest *b* (szerzej konsonant wargowy), to formy z końcówką fleksyjną *-i* niemalże wyparły formy z *-a* z ruchomym *-a-*: *smokvi* ‘fig’ 8,44; *primjedbi* ‘uwag’ 85,61%, *molbi* ‘prośb’ 100,00%; *izložbi* ‘wystaw’ 83,29%; *predodžbi* ‘wyobrażeń’ 84,89%; *reformi* ‘reform’ 99,74%, *česmi* ‘kranów’ 82,22%; *krčmi* ‘karczm’ 89,77%, *bačvi* ‘beczek’ 41,79%.
- Kiedy ostatnia jest spółgłoska środkowojęzykowa, to występują różne udziały form w sumie poświadczeń:
 - w sąsiedztwie spółgłoski tylnojęzykowej częściej się zetknijemy z formami z *-i*: *suknji* ‘spódnic’ 90,14%, *dagnji* ‘małż’ 80,96%, *li-gnji* ‘kalmarów’ 41,80%;

⁷ Prawidłowość ta zachodzi od pułapu około 15.000 poświadczeń, od którego udział form z końcówką fleksyjną *-a* z ruchomym *-a-* wynosi ponad 90% (za wyjątkiem rzeczownika *marka* ‘marka’). Wśród rzeczowników, których suma poświadczeń jest mniejsza niż 15.000, widać rozpiętość udziałów obu wariantów.

⁸ Zastosowałem zmodyfikowaną typologię zaproponowaną w GB.

- w sąsiedztwie spółgłosek środkowojęzycznych równie często zetkniemy się z obiema formami: *krošnji* 'koron drzew' 57,24%; *trešnji* 'czereśni' 4,65%;
- w przypadku sąsiedztwa przedniojęzycznych dominują formy z końcówką fleksyjną *-i*: *naranči* 'pomarańczy' 74,91%, *patnji* 'cierpień' 99,69%, *radnji* 'akcji' 99,60%.
- Gdy ostatnią spółgłoską rzeczownika jest *k* (i szerzej inna spółgłoska tylnojęzykowa), widoczny jest pełen rozkład wyników w podgrupach:
 - spółgłoska przedniojęzykowa: *vojski* 'wojsk' 99,61%, *opaski* 'uwag' 96,23%, *prepirki* 'sporów' 96,11%, *kocki* 'kostek' 53,44%, *tetki* 'ciotek' 42,16%, *bitki* 'bitew' 14,32%;
 - spółgłoska dwuwargowa: *kupki* 'kąpieleń' 99,71%, *psovki* 'przekleństw' 98,77%, *šipka* 'prętów' 85,96%, *olovki* 'ołówek' 15,28%, *snimki* 'nagrań' 33,99%, *iznimki* 'wyjątków' 24,50%;
 - spółgłoska środkowa: *dojki* 'piersi' 99,79%, *majki* 'matek' 99,80%, *sanjki* 'sanek' 99,25%, *svjetiljki* 'lamp' 80,96%, *srečki* 'kuponów' 54,00%, *znački* 'odznak' (41,13%), *prački* 'proc' 35,29%.

Można wskazać, że tematy kończące się na:

- db-*, -*žb-*, -*džb-*, -*nt-*, -*jk-*, -*pk-* niemal zawsze łączą się z końcówką *-i*;
- tk-*, -*šk-*, -*mk-*, -*nk-*, -*šnj-* częściej łączą się z końcówką *-a* z ruchomym *-a-*;
- čk-*, -*čk-*, -*gnj-*, -*šnj-*, -*sm-*, -*šk-*, -*sk-*, -*rk-*, -*sn-* łączą się z obiema końcówkami.

Być może tematy kończące się na *-dnj-*, *-tnj-*, *-nc-*, *-nč-*, *-rm-*, *-njk-*, *-knj-*, *-plj-*, *-kt-*, *-čm-*, zazwyczaj będą się łączyły z końcówką fleksyjną *-i*, natomiast na *-gl-*, *-gr-* – z końcówką fleksyjną *-a* z ruchomym *-a-*. Przy tematach na *-pl-*, *-ck-* można oczekiwać obu końcówek⁹.

Dane statystyczne pokazały pewne prawidłowości systemowe odpowiedzialne za dobór końcówek fleksyjnych w dopełniaczu liczby mnogiej *e*-deklinacji. Można stwierdzić, że jeżeli obie ostatnie spółgłoski mają miejsce artykulacji w przedniej części jamy ustnej lub na wargach, wówczas dominujący będzie wariant *-i*. Wynika to zapewne stąd, że głoska

⁹ Te tematy były reprezentowane przez jeden leksem.

i ma miejsce artykulacji bliżej przedniej części jamy ustnej niż samogłoska *a*, która może być środkowa albo tylno-środkowa w zależności od danego użytkownika języka chorwackiego. Przy realizacji wariantu z końcówką *-i* język pokonuje krótszą drogę niż w przypadku wariantu *-a* z ruchomym *-a-*. Prawidłowość ta dotyczy leksemów z tematem kończącym się grupami głosek środkowojęzykowa-dwuwargowa, przedniojęzykowa-dwuwargowa, obie przedniojęzykowe oraz przedniojęzykowa-środkowojęzykowa. Wydaje się również, że możliwa jest przewaga wariantu *-i* nad wariantem *-a* z ruchomym *-a-*, gdy obie ostatnie spółgłoski kończące temat mają miejsce artykulacji w środkowej lub tylnej części jamy ustnej oraz gdy obie są artykułowane wysoko. Po spełnieniu tych warunków pojawia się ciąg trzech głosek artykułowanych wysoko o stosunkowo bliskich miejscach artykulacji. Z perspektywy kryterium ekonomii językowej wariant *-i* jest bardziej efektywny niż wariant *-a* z ruchomym *-a-*, którego schemat to: wysoko–nisko–wysoko–nisko. Z badanych leksemów warunki te spełniają rzeczowniki z tematem kończącym się grupami głosek środkowojęzykowa+tylnojęzykowa i tylnojęzykowa+środkowojęzykowa. Ponadto głoska *i* zmiękcza poprzedzając ją głoskę *k* przez co jej miejsce artykulacji przesuwa się ku środkowej części jamy ustnej. Wydaje się, że zmiękczenie poprzedzającej spółgłoski tylnej przez *i* może sprzyjać wypieraniu wariantu *-a* zwłaszcza w sytuacji, gdy miejsca artykulacji dwóch ostatnich spółgłosek są od siebie bardzo oddalone. Zależność ta jest widoczna wśród leksemów z grupą głosek przedniojęzykowa+tylnojęzykowa. W pozostałych przypadkach, kiedy to miejsca artykulacji głosek kończących temat są bliskie, a spółgłoski są artykułowane nisko, pytanie wyparcia końcówki fleksyjnej *-a* z ruchomym *-a-* przez końcówkę fleksyjną *-i* pozostaje otwarte.

Analiza kolokacji

Na podstawie analizy kolokacji, w skład których wchodziły rzeczowniki o udziale od 20% do 79% form z końcówką fleksyjną *-i* w sumie poświadczeń, można ostrożnie stwierdzić, że końcówka fleksyjna w dopełniaczu liczby mnogiej może być warunkowana znaczeniem leksemu. Dotyczy to leksemu *marka*, który w formie *maraka* przybiera znaczenie waluty lub znaczka pocztowego albo skarbowego¹⁰; najczęściej w połączeniach typu:

¹⁰ Możemy przypuszczać, że obecnie wariant *-a* z ruchomym *-a-* leksemu *marka* 'marka' występuje rzadziej w dopełniaczu liczby mnogiej niż na to wskazują dane korpu-

njemačkih maraka ‘marek niemieckich’, *tadašnjih maraka* ‘ówczesnych marek (niemieckich)’, *konvertibilnih maraka* ‘marek zamiennych’¹¹. Forma *marki* ‘marek’ dominuje w połączeniach dotyczących marek produktów, np.: *robnih marki* ‘marek ubrań’ (1347), *modnih marki* ‘modnych marek’ (287), *poznatih marki* ‘znanych marek’ (247). Rzadko w skład tych połączeń wchodzi forma *maraka* ‘marek’, np.: *robnih maraka* ‘marek ubrań’ (20), *poznatih maraka* ‘znanych marek’ (7). *Marka* w znaczeniu ‘znaczką pocztowego’ zazwyczaj występuje w wariancie *maraka* ‘znaczków pocztowych’, choć pojawia się i w wariancie *marki*, np. *poštanskih maraka / marki* ‘znaczków pocztowych’ (529/65). *Marka* w znaczeniu ‘znaczką skarbowego’ też występuje przeważnie w wariancie *maraka*: *taksenih maraka / marki* ‘znaczków skarbowych’ (40/8). Mogą istnieć też pewne połączenia, które na tyle utrwały się w języku, że występują tylko w jednej z form (przeważnie w wariancie *-a* z ruchomym *-a*). Na przykład gdy mowa jest o klockach, to najczęściej w dopełniaczu liczby mnogiej wystąpi wariant *kocaka* ‘klocków’, np.: *danskih kocaka* ‘duńskich klocków’, *dječjih kocaka* ‘dziecięcych klocków’. Drugim połączeniem wartym uwagi jest *ljutih naranača* ‘gorzkich pomarańczy’. Poświadczono jest ono 16 razy, przy czym w 14 przypadkach ich autorstwo można przypisać mieszkańcom Dubrownika. Te dwa połączenia zdają się wskazywać, w jaki sposób na wybór wariantu formy fleksyjnej wpływa uzus językowy. Można poza tym stwierdzić, że kolokacje o najwyższej frekwencji funkcjonują najczęściej z dwoma końcówkami fleksyjnymi, podczas gdy w skład kolokacji o małej frekwencji występują z reguły z jednym wariantem.

sowe. Leksem *marka* w znaczeniu niemieckiej waluty występował, co prawda, tylko w formie *njemačkih maraka* ‘niemieckich marek’, ale już od kilkunastu lat jest zastąpiona walutą Euro. Jednocześnie słowo *marka* w znaczeniu ‘marka produktu’, która najczęściej w dopełniaczu liczby mnogiej przybiera formę *marki* ‘marek’, pozostało w użyciu. Wydaje mi się, że w połączeniach *konvertibilna marka* ‘marka zamienna’, *taksena marka* ‘znaczek skarbowy’ i *poštanska marka* ‘znaczek pocztowy’ końcówka fleksyjna *-a* z ruchomym *-a-* może nadal występować częściej od końcówki fleksyjnej *-i*.

¹¹ Waluta BiH.

Wariantywność w stylu administracyjno-kancelaryjnym

Celem tej analizy jest sprawdzenie, czy styl administracyjno-prawny ma wpływ na wariantywność końcówek fleksyjnych w dopełniaczu liczby mnogiej (por. Kršo 2018: 107)¹².

Choć uzyskany materiał jest skąpy¹³, to na jego podstawie można postawić hipotezę, że styl administracyjno-prawny nie wpływa na wariantywność końcówek fleksyjnych w dopełniaczu liczby mnogiej. Zauważmy, że istnieje zgodność między wynikami dla wyrazów o temacie *-db* uzyskanymi z danych korpusowych i tej ekscerpcji: *priredbi* ‘przedstawień’ 10 (100%), *tužba* ‘pozwów’ 8 (100%), *naredbi* ‘nakazów’ 2 (100%), *narudžbi* ‘zamówień’ 1 (100%), *izložbi* ‘wystaw’ 1 (100%), *molbi* ‘prośb’ 1 (100%)¹⁴.

W przypadku rzeczowników z tematem zakończonym spółgłoską *k* dane korpusowe wskazywały na możliwość wyboru obu form. Dane uzyskane z analizy stylu administracyjno-prawnego jasno pokazują przewagę form z końcówką fleksyjną *-a* z ruchomym *-a-*: *svjetiljki* ‘lamp’ 3 (42,86%), *svjetiljaka* ‘lamp’ 4 (57,14%); *snimki* ‘nagrań’ 1 (25,00%); *snimaka* ‘nagrań’ 3 (75%); *biljki* ‘roślin’ 2 (13,33%), *biljaka* ‘roślin’ 13 (86,67%); *banki* ‘banków’ 1 (3,57%), *banaka* ‘banków’ 27 (96,43%); *točki* ‘punktów’ 2 (3,45%), *točaka* ‘punktów’ 56 (96,55%)¹⁵, *srećaka* ‘kuponów’ 6 (100%); *pušaka* ‘karabinów’ 1 (100%); *stranaka* ‘partii’ 254 (100%). Wyniki dla pozostałych leksemów też pokrywają się z danymi korpusowymi: *karata* ‘map’ 21 (100%); *sestara* ‘sióstr’ 9 (100%); *igara* ‘gier’ 76 (100%); *zemalja* ‘ziem’ 72 (100%); *pjesama* ‘piosenek’ 1 (100%); *patnji* ‘cierpień’ 1 (100%); *radni* ‘działalności’ 145 (100%); *marki* ‘marek (produktów)’ 1 (50%), *maraka* ‘znaczków (skarbowych)’ 1 (50%).

¹² Z uwagi na rozmiary artykułu nie podejmuję się tu przedstawienia wpływu stylu publicystycznego na wariantywność badanych końcówek. Mam również świadomość, że rozdział ten w żadnym razie nie wyczerpuje tego zagadnienia, zwłaszcza że brak w nim analizy stylu artystycznego.

¹³ Ekscerpcję ograniczyłem do stron zakon.hr i usud.hr., w wyniku której uzyskano materiał do analizy ilościowej 28 rzeczowników.

¹⁴ Od tej prawidłowości wyłamuje się leksem *primjedba* ‘uwaga’: *primjedbi* ‘uwag’ 5 (55,56%), *primjedaba* ‘uwag’ 4 (44,44%).

¹⁵ W przypadku języka prawnego preferuje się użycie formy *točaka* w znaczeniu ‘artykuł (jednostka redakcyjna tekstu prawnego)’.

Wariantywność w idiolekcie Ivana Pernara

Warianty, których używa Ivan Pernar w swoich wpisach, pokrywają się z tymi, które na podstawie materiału korpusowego są popularniejsze. Stąd można przypuszczać, że końcówki fleksyjne w dopełniaczu liczby mnogiej w języku chorwackim nie uległy upolitycznieniu. Za dystrybucję końcówek w języku polityka odpowiada uzus językowy i ekonomia językowa. Możliwe, że dystrybucja końcówek w jego idiolekcie jest charakterystyczna dla języka mieszkańców Zagrzebia.

Zgodnie z uzusem językowym używa wariantów z ruchomym *-a-* przy odmianie wyrazów: *zemlja* ‘kraj’ i *žrtva* ‘ofiara’: „Međutim, sada ako dolazite iz **zemalja** koja se ne smatraju „zelenima”, odnosno s malo slučaja korone, možete izbjeći izolaciju tako da se testirate”¹⁶; „Broj njihovih **žrtava** mjeri se u milijardama, broj Hitlerovih **žrtava** u milijunima.”¹⁷.

Zgodnie z wnioskami z materiału korpusowego, gdy temat rzeczownika kończy się na konsonant wargowy, to w dopełniaczu liczby mnogiej u Pernara należy oczekiwać końcówki fleksyjnej *-i*: „Nakon što na osnovu lažnih **optužbi** par puta sruše vaše objave, u konačnici maknu i vaš profil.”¹⁸; „Hitler je bio mala beba za korumpirane zubare, broj ljudi koje je otrovao nacistički režim je zanemariv u odnosu na broj ljudi koje su korumpirani zubari otrovali živom iz amalgamskih **plombi**.”¹⁹. Temat leksemu *plomba* ‘plomba’ *-mb* wpisuje się do grupy tematów, które niemal zawsze łączą się z końcówką *-i*: *-db*, *-žb*, *-džb*. Zbliżona sytuacja zachodzi przy odmianie rzeczowników *milijarda* ‘miliard’²⁰: „Država nije u stanju vratiti svoje kredite, radi se o više od 350 **milijardi** kuna.”²¹ i *kazna* ‘kara’:

¹⁶ Jednak teraz, jeśli pochodzisz z krajów, które nie są uważane za „zielone”, tj. z nielicznymi przypadkami korony, możesz uniknąć izolacji, testując się.

¹⁷ Liczba ich ofiar mierzona jest w miliardach, liczba ofiar Hitlera w milionach.

¹⁸ Na podstawie fałszywych oskarżeń po kilkukrotnym zawieszeniu twoich postów, w końcu usuną również twój profil.

¹⁹ Hitler to niewinne dziecko w porównaniu do skorumpowanych dentystów, liczba osób zatrutych przez nazistowski reżim jest znikoma w porównaniu z liczbą osób zatrutych przez skorumpowanych dentystów rtęcią z plomb amalgamatowych.

²⁰ Oba rzeczowniki nie mają form z *-a* z ruchomym *-a-*: *kazna* / *kazni* ‘kar’ oraz *miliarda* / *milijardi* ‘miliardów’.

²¹ Państwo nie jest w stanie spłacić swoich pożyczek, to ponad 350 miliardów kun.

Švedski epidemiolog Anders Tegnell stoi pri svojoj tvrdnji da nema dovoljno dokaza koji potvrđuju da maske sprječavaju širenje zaraze, isto tako smatra da uvođenje strogih **kazni** i strogih mjera rezultira kontraefektom gdje se javlja još veći građanski neposluh, buntovništvo i otpor zakonu.²²

Odmiana tych rzeczowników potwierdza prawidłowość, że jeśli ostatnią spółgłoską w grupie jest konsonant przedniojęzykowy, to najczęściej występują formy z końcówką fleksyjną *-i*.

Wedle danych korpusowych leksemy, których temat kończy się na *-sk*, mogą się łączyć z obiema końcówkami. W idiolektie polityka leksem *maska* 'maska' występuje tylko w wariancie *maski* 'masek' dwukrotnie: „Zašto jednostavno ne stavim masku? Da se prisjetimo vezano za kažnjavanje nenošenja **maski**”²³. Być może wariant *maski* 'masek' występuje częściej w chorwackim dyskursie antyszczepionkowym.

Podsumowanie

Zadaniem artykułu była próba określenia frekwencji wariantywnych końcówek fleksyjnych w dopełniaczu liczby mnogiej w języku chorwackim. Udało się stwierdzić następujące prawidłowości wpływające na wariantywność końcówek fleksyjnych w dopełniaczu liczby mnogiej rzeczowników *e*-deklinacji:

1. Im wyraz częściej używany, tym większe prawdopodobieństwo końcówki fleksyjnej *-a* z ruchomym *-a* w dopełniaczu liczby mnogiej.
2. Jeśli temat fleksyjny rzeczownika kończy się na *-db*, *-žb*, *-džb*, *-nt*, *-nc*, *-plj*, *-dnj*, *-tnj*, *-čm*, *-rm*, to w dopełniaczu liczby mnogiej należy spodziewać się końcówki fleksyjnej *-i*.
3. Kiedy temat fleksyjny kończy się na *-čk*, *-čk*, *-jk*, *-ljk*, *-njk*, to w dopełniaczu liczby mnogiej z równym prawdopodobieństwem mogą się pojawić obie końcówki.
4. Gdy temat wyrazu kończy się na *-mk*, *-pk*, *-kv*, *-vk*, to w dopełniaczu liczby mnogiej nad końcówką *-a* z ruchomym *-a* może przeważać końcówka fleksyjna *-i*.

²² Szwedzki epidemiolog Anders Tegnell utrzymuje, że nie ma wystarczających dowodów, żeby stwierdzić, że maski zapobiegają rozprzestrzenianiu się epidemii, a także uważa, że wprowadzenie surowych kar i surowych środków daje efekt odwrotny, powodując jeszcze większe obywatelskie nieposłuszeństwo, bunt i sprzeciw wobec prawa.

²³ Dlaczego po prostu nie założę maseczki? Abyśmy sobie przypomnieli o karach za nienoszenie maseczek.

5. Użycie danego wariantu końcówki fleksyjnej może być warunkowane znaczeniem wyrazu.
6. Leksemy o najwyższej frekwencji występują najczęściej z dwoma końcówkami fleksyjnymi, podczas gdy jednostki o małej frekwencji cechuje jeden wariant.
7. Styl administracyjno-prawny nie warunkuje użycia jednego z wariantów.
8. Użycie danego wariantu nie zależy od przekonań politycznych mówiącego.

Wykaz skrótów

GB – *Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, Babić S., Težak S., Zagreb 2005.

GJ – *Hrvatska gramatika*, Juričić D. (red.), Zagreb 1997.

GS – *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Silić J., Pranjković I., Zagreb 2005.

HJP – Hrvatski jezični portal

I.P. – Ivan Pernar.

VRHJ – *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, red. V. Anić, Zagreb 1999 (i nast.).

Bibliografia

Babić, S.; Težak, S. (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga.

Bošnjak, B. i in. (2019). Baza hrvatskih morfoloških dubleta (DvojBa). *Suvremena lingvistika* 95-108. <https://doi.org/10.22210/suvlin.2019.087.03> [10 V 2022].

Feleszko, K. (1970). *Składnia genitiwu i wyrażen przyimkowych z genitiwem w języku serbsko-chorwackim*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Hebal-Jezińska, M. (red.) (2013). *Praktyczny przewodnik po korpusach języków słowiańskich*. Warszawa: Wydział Polonistyki UW.

Jachimczyk, D. (2021). Wariantywność końcówek fleksyjnych w dopełniaczu liczby mnogiej w języku chorwackim (niepublikowana praca licencjacka). Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.

Juričić, D. (red.) (1997). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.

Kapović, M. (2018). Širenje nastavka -i u genitivu množine e-deklinacije u suvremenoj štokavštini, *Suvremena lingvistika*. 39–72. <https://doi.org/10.22210/suvlin.2018.085.03> [10 V 2022].

Kršo, A. (2018). Genitiv množine imenica ženskog roda e-vrste – norma i jezička praksa. W: *Književni Jezik* 29, 89–110. <https://doi.org/10.22210/ajda.2018.29.89-110> [10 V 2022].

Marković, I. (2012). *Uvod u jezičnu morfologiju*. Zagreb: Disput.

- Opačić, N. (2009). *Reci mi to KRATKO I JASNO Hrvatski za normalne ljude*. Zagreb: Denona.
- Silić, J.; Pranjković, I. (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.

Słowniki i korpusy

HJP: <https://hjp.znanje.hr/> [10 V 2022].

Glosbe: <https://pl.glosbe.com/IvanPernar> | Facebook [10 V 2022].

SketchEngine Dashboard | Sketch Engine [10 V 2022].

Varation of inflectional suffixes *-i* and *-a* with movable *-a-* in the genitiv case in the plural in Croatian

Summary

The paper is an attempt to determine the frequency of inflectional suffix *-i* and *-a* with movable *-a-* in the genitiv case in the Croatian language, and to find factors determining it. The first part presents the current state of knowledge and research on the inflectional suffixes in scientific papers and grammars. The second part carries out an analysis on the material extracted from the hrWaC corpus with regard to: the number of attestations, the word stem, the place of articulation, and an analysis of collocations. The Pernar part is an analysis of Ivan Pernar's language with regard to data obtained in the second section.

Dominik Jachimczyk, student na studiach magisterskich na kierunku Slawistyka (specjalizacja kroatystyka) oraz jednolitych studiów na kierunku prawo na Uniwersytecie Warszawskim. W 2021 r. obronił licencjat na kierunku Slawistyka na Uniwersytecie Warszawskim. Zainteresowania naukowe: język internetu.

e-mail: d.jachimczyk@student.uw.edu.pl

